

Επιστολογραφία: Ο ξεχασμένος τρόπος επικοινωνίας

Πολιτισμός / Λογοτεχνία - Φιλολογία

Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού

Η επιστολή είναι γραπτός λόγος που χρησιμοποιούμε για να επικοινωνήσουμε με πρόσωπα τα οποία δεν είναι παρόντα -οικεία και μη- ή με κοινωνικές ομάδες που θεωρούμε ως κατάλληλους δέκτες των μηνυμάτων μας, με στόχο:

- Να πληροφορήσουμε για συμβάντα και καταστάσεις
- Να διαπιστώσουμε προβλήματα
- Να μεταδώσουμε σκέψεις και συναισθήματα
- Να εκφράσουμε απόψεις εισηγήσεις διαμαρτυρίες
- Να ανακοινώσουμε προθέσεις

Η επιστολή απευθύνεται σε ένα «εσύ» αλλά η απουσία τού εννοούμενου συνομιλητή εμποδίζει την ολοκλήρωση τού διαλόγου. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η επιστολή είναι «το ήμισυ ενός διαλόγου», ενώ από σύγχρονους μελετητές θεωρείται ως «ο μονόλογος που θέλει να γίνει διάλογος». Επειδή την απευθύνουμε

σε απόντα, από την ανάγκη για να συνομιλήσουμε μαζί του, πρέπει να έχει τη φυσικότητα και την αμεσότητα τού προφορικού λόγου.

Ο επιστολικός τρόπος επικοινωνίας είναι αρχαιότατος. Περίφημες θεωρούνται οι επιστολές τού Δημοσθένη, τού Λυσία, τού Πλάτωνα, τού Σωκράτη στο Φίλιππο τής Μακεδονίας, καθώς και τού Κικέρωνα, τού Οράτιου, τού Οβίδιου, τού απόστολου Παύλου κ.α. Κοινό χαρακτηριστικό αυτών των επιστολών που μοιάζουν με τις σημερινές ανοιχτές επιστολές στον Τύπο είναι ο δημόσιος τους χαρακτήρας, εφόσον απευθύνονται, είτε σε κάποιο πρόσωπο τής δημόσιας ζωής, είτε σε ένα ευρύτερο κοινωνικό σύλλογο και έχουν στόχους πολιτικούς, ηθικοπλαστικούς, θρησκευτικούς, φιλοσοφικούς κλπ.

Στα ρωμαϊκά χρόνια, η επιστολή ως λογοτεχνικό είδος πήρε τεράστια ανάπτυξη, γι' αυτό και διαμορφώθηκαν οι κανόνες τής επιστολογραφίας που επικράτησαν μέχρι το Μεσαίωνα. Πολλοί από αυτούς τους κανόνες ισχύουν μέχρι σήμερα.

Πολλά λογοτεχνικά έργα δανείζονται τη μορφή τής επιστολής ως αφηγηματικό μέσο, όπως για παράδειγμα «Τα γράμματα σε ένα νέο ποιητή» τού αυστριακού ποιητή Ράινερ Μαρία Ρίλκε ή ακόμα το μυθιστόρημα τού Στρατή Μυριβήλη «Η ζωή εν τάφω».

Η γραπτή επιστολή φαίνεται πως αποτελεί είδος προς εξαφάνιση στην εποχή των γραπτών και πολλές φορές ακαταλαβίστικων μηνυμάτων μέσω τού κινητού και

την πλήρη αποξένωση των ανθρώπων από το γραπτό κείμενο. Για όσους όμως ο γραπτός λόγος παραμένει μέσο επικοινωνίας και μοιράσματος εσωτερικών καταστάσεων και απόψεων, η γραπτή επιστολή συνεχίζει να τους προσφέρει όλα αυτά που επί αιώνες επισήμαιναν επώνυμοι και ανώνυμοι επιστολογραφία: Έκφραση προσωπικών καταστάσεων με αμεσότητα που δεν θα ήταν δυνατόν να εκφραστεί προφορικά λόγω έλλειψης χρόνου και νοητικής προετοιμασίας, αλλά και μία παράξενη γοητεία που κρύβει η επιστολή που λαμβάνεται, με τον χρόνο διαθέσιμο για δεύτερη και τρίτη ανάγνωση αλλά και μετάδοση μέσα από το γραμμένο χαρτί ψυχικών και πνευματικών δονήσεων, που όχι μόνον δεν εξαφανίζονται από την απόσταση αλλά αντιθέτως, γίνονται εντονότερες την ώρα που ένας κλειστός φάκελος ανοίγει.

Το τι χάθηκε για τους νέους ανθρώπους από την εξάλειψη της γραπτής αλληλογραφίας, μπορεί εύκολα να το διαπιστώσει κάνεις από τον τρόπο που οι νέοι άνθρωποι μοιράζονται πλέον συναισθήματα μέσω των κινητών, των τάμπλετ ή των υπολογιστών: Την κατάθεση των συναισθημάτων αναλαμβάνουν πλέον φατσούλες και οπτικά σύμβολα ενώ λείπει παντελώς από την διαδικτυακή επικοινωνία η ανεπτυγμένη κατάθεση ψυχικών καταστάσεων. Τα γραπτά μηνύματα τού κινητού είναι μόνον χρηστικά ή απλώς εκτονωτικά και δεν κρύβουν κάποιο ιδιαίτερο βάθος αφήνοντας την υποψία ότι πλέον βάθος δεν υπάρχει.

Σαν ένα παράδειγμα επιστολογραφίας, κλασικό για την παγκόσμια λογοτεχνία, αναφέρω τις επιστολές προς έναν νεαρό ποιητή τού Ρίλκε όπως το καταγράφει αλλά και το σχολιάζει ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος σε απόσπασμα από την ανέκδοτη «Ιστορία τού Ευρωπαϊκού Πνεύματος, εκδ. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ 30, (1 Δεκ. 1941), τχ 354, 847-850:

«Ο νεαρός ποιητής θάγραψε, όπως φαίνεται, στον Ρίλκε, ότι έχασε πια μέσα του το Θεό. Κι' ο Ρίλκε τού λέει: "Μήπως τα πράγματα είναι τάχα αλλιώς και μήπως δεν τον είχατε (το Θεό) ποτέ στην κατοχή σας; Και άλλωστε, πότε τάχα μπορεί να είχε συμβεί αυτό; Νομίζετε τάχα ότι μπορεί να έχει στην κατοχή του ένα παιδί Εκείνον, που και οι άντρες μόνο με κόπο τον κρατάνε και που το βάρος του συνθλίβει και τους γέροντες;...Γιατί δεν προτιμάτε να σκεφθήτε ότι (ο Θεός) είναι ακριβώς ο Ερχόμενος, που μέλλει ήδη από τον αιώνα των αιώνων να ρθει, ότι είναι ο Μελλοντικός, ότι είναι ο τελειωτικός καρπός ενός δέντρου που φύλλα του είμαστε εμείς; Τι σας εμποδίζει να μεταθέσετε τη γέννησή του στους χρόνους που είναι υπό δημιουργίαν, και να ζήσετε τη ζωή σας σε μιαν οδυνηρή και όμορφη μέρα μεσ' στην ιστορία μιας μεγάλης εγκυμοσύνης;"

Ας μη συνεχίσουμε τα υπέροχα αυτά ερωτήματα (τα παιδαγωγικά θετικώτατα) που διατυπώνει ο Ρίλκε, και που δεν είναι βέβαια ερωτήματα και αμφιβολίες, παρά είναι μερικές από τις θετικότερες βεβαιότητες που έχουν ως τώρα διατυπωθεί. Ο παιδαγωγός Ρίλκε είναι τόσο μεγάλος όσο κι' ο ποιητής. Και δε μπορούσε νάναι

αλλιώς. Η αληθινή ποίηση είναι η μεγαλύτερη παιδεία: είναι παιδεία ζωής και θανάτου».

%audio_13%

<https://bit.ly/2Z4FdAE>